

Vedlegg til rapport

Detaljerte observasjoner og anbefalinger fra BDOs evaluering av Bergen kommune sitt overordnede arbeid med å forebygge, avdekke og håndtere økonomisk kriminalitet

Innholdsfortegnelse

1. KONTROLLMILJØ	3
1.1. "Tone at the Top"	3
1.2. Prinsipper og rutiner	4
1.3. Etisk regelverk	6
1.4. Varsling	9
2. RISIKOVURDERINGER	13
2.1. Formalisert	13
2.2. Regelmessig	14
2.3. Bred og dyp involvering	14
2.4. Nye vurderinger ved endringer	15
3. KONTROLLAKTIVITETER	15
3.1. Utgangspunkt i risiko	15
3.2. Bakgrunnssjekk av tredjeparter	16
3.3. Regnskapskontroller	17
3.4. Målrettede revisjoner	18
4. INFORMASJON OG KOMMUNIKASJON	18
4.1. Opplæring	18
4.2. Intern og ekstern kommunikasjon	20
4.3. Kunnskapsdeling	20
4.4. Teknologi	21
5. OVERVÅKING OG FORBEDRING	21
5.1. Ledelsens overvåking	21
5.2. Overvåking fra styrende organer	21
5.3. Læring ved hendelser	22
5.4. Ekstern evaluering	22

1. Kontrollmiljø

1.1. "Tone at the Top"

#	Observasjon	Anbefaling
1	<p>Det er vår oppfatning at kommunens ledelse er opptatt av risikobildet ved økonomisk kriminalitet og av at tilstrekkelige tiltak skal være implementert. Vi oppfatter også at kommunen tydelig har kommunisert sin holdning til økonomisk kriminalitet (blant annet nulltoleranse og konsekvenser beskrevet i personal- og arbeidsreglement) i forbindelse med hendelser høsten 2013.</p> <p>Innenfor IKT-området er det opplyst å være et særlig fokus på mislighetsrisiko på bakgrunn av en tidligere sak i avdelingen.</p> <p>Vi finner lite dokumentasjon på at kommunens ledelse har satt tilstrekkelig fokus på hvordan risikoen for økonomisk kriminalitet konkret skal adresseres fra et overordnet perspektiv.</p>	<p>Ledelsens kommunikasjon knyttet til misligheter, varsling, konsekvenser ved misligheter mv. bør innarbeides i en total plan for håndtering av risikoen for økonomisk kriminalitet.</p>
2	<p>Det er en oppfatning hos enkelte av dem vi har gjennomført intervju med at kommunaldirektørene har fokus på internkontroll. Det er riktignok funnet lite dokumentasjon rundt et slikt fokus og det er i liten grad dokumentert hvorledes dette er kommunisert til den enkelte ansatte.</p>	<p>Ledelsens kommunikasjon knyttet til internkontroll bør inngå i en helhetlig kommunikasjonsplan om forebygging og avdekking av økonomisk kriminalitet.</p>

#	Observasjon	Anbefaling
3	<p>Kommunen har etablert "Enhet for økonomisk internkontroll". Bakgrunnen for etableringen av enheten er en rapport fra 1995/1996 og en senere rapport fra 2005 som drøfter behov for en slik enhet, herunder rolle og ansvar for en slik enhet. Etter hva vi har fått opplyst eksisterer det ikke ytterligere formalisert informasjon knyttet til enhetens mandat, herunder rolle og ansvar.</p> <p>Enheten består av en leder og en medarbeider. Leder for enheten har ikke noen stillingsinstruks eller lignende. Det utarbeides arbeidsplaner for enheten, men driften av enheten er p. t. ad-hoc preget og tillater i liten grad planlegging langt frem i tid.</p>	<p>Vi anbefaler at BK forsterker Enhet for økonomisk internkontroll. Dette kan gjøres ved å tydeliggjøre enhetens rolle og ansvar gjennom utarbeidelse av mandat og ved å tilføre enheten tilstrekkelig kompetanse og kapasitet.</p> <p>Vi anbefaler kommunen å vurdere å etablere en internrevisjonsfunksjon eller tilsvarende på lik linje med sammenlignbare virksomheter.</p>

1.2. Prinsipper og rutiner

#	Observasjon	Anbefaling
1	<p>Med unntak av noe begrenset informasjon i kommunens nye antikorrupsjonsstrategi er det ikke funnet informasjon som tydeliggjør roller og ansvar i forhold til risikoen for økonomisk kriminalitet i kommunen.</p>	<p>Det bør utpekes en "eier" av kommunens arbeid med å forebygge, avdekke og håndtere økonomisk kriminalitet og en operasjonelt ansvarlig.</p> <p>Denne personen/rollen, og dens medhjelpere bør ha dette ansvaret beskrevet i sin stillingsinstruks og hvem dette er bør være kjent for de fleste ledere i kommunen.</p>

#	Observasjon	Anbefaling
2	Med unntak av BKs tiltak innenfor antikorrupsjon finnes det ikke noen overordnet plan/strategi/rammeverk for hvordan kommunen overordnet skal arbeide for å forebygge, avdekke og håndtere økonomisk kriminalitet. De tiltak som i følge kommunens nye antikorrupsjonsprogram (bystyresak 319/13) skal gjennomføres oppfatter vi at er tiltenkt mer eller mindre utelukkende å skulle adressere kommunens korrupsjonsrisiko og tar således for seg kun en liten del av det totale risikobildet som kommunen møter i forhold til økonomisk kriminalitet.	BK bør utarbeide en helhetlig plan for håndtering av risikoen for økonomisk kriminalitet. Flere av de elementer som inngår i bystyresaken 319/13 bør inkluderes i en slik plan.
3	Kommunen har inngått rammeavtaler med tre aktører som kan levere granskingstjenester. Utover dette er det ingen skriftlige prosedyrer knyttet til hvordan mistanke om økonomisk kriminalitet skal håndteres av kommunen.	Som ledd i en plan for håndtering av risikoen for økonomisk kriminalitet bør det etableres enkle prosedyrer/rutiner som tydeliggjør hvordan eventuelle forhold/mistanker skal følges opp, herunder hvilke prosedyrer/saksbehandlingsregler som skal følges i forbindelse med interne undersøkelser/granskinger.
4	Det er ikke etablert noen skriftlige prinsipper/rutiner som sikrer at det blir iverksatt forsterkede tiltak ved identifiserte svakheter i forbindelse med avdekkede hendelser.	En plan for håndtering av risikoen for økonomisk kriminalitet bør inneholde prinsipper knyttet til hvordan en skal sikre at forsterkede tiltak blir implementert ved behov.
5	Det er ingen rutiner som sikrer at Byrådet og/eller Bystyret regelmessig får rapporter om antall varsler, type varsler, gjennomførte granskinger og resultatet av disse mv.	Rutiner for dette bør innarbeides i plan for håndtering av risikoen for økonomisk kriminalitet.
6	Utover den årlige internkontrollsjekklisten for ledere eksisterer det ikke krav til signering eller lignende fra den enkelte ansatte om at de har forstått og akseptert etiske regler og eventuelle andre relevante dokumenter	Med bakgrunn i kommunens risikobilde, størrelse mv. anbefaler vi at en slik løsning vurderes innført.

#	Observasjon	Anbefaling
7	Det finnes ingen årlig/periodisk prosess for at de ansatte aksepterer å følge etisk regler og rutiner, herunder at de bekrefter at de har fulgt rutiner og regler i siste periode og at de ikke har kjennskap til andre brudd på interne rutiner og regler.	Med bakgrunn i kommunens risikobilde, størrelse mv. anbefaler vi at en slik løsning vurderes innført.
8	Kommunen har etablert regler og rutiner knyttet til håndtering av mulige interessekonflikter. Dette er særlig adressert gjennom Etisk standard og er en del av regler knyttet til offentlig forvaltning. Etter hva vi forstår kontrollerer kommunen i liten grad etterlevelsen av disse rutinene, herunder de krav som stilles dokumentasjon rundt slike forhold.	Vi anbefaler at rutiner for å sikre etterlevelse og dokumentasjon knyttet til interessekonflikter/bierverv vurderes forsterket.

1.3. Etisk regelverk

#	Observasjon	Anbefaling
1	Av Etisk standard fremgår det at dette gjelder for både folkevalgte og ansatte, men etter vår oppfatning kan dette tydeliggjøres ytterligere. Etisk standard angir ikke konkret om det gjelder for BKs kommunale foretak, kommunale aksjeselskaper og eventuelle andre tilknyttede virksomheter.	Det bør av det etiske regelverket tydelig fremgå hvem som er omfattet av reglene. Vi anbefaler videre at kommunen tar stilling til hvordan en sikrer at det i kommunale aksjeselskap er implementert tilfredsstillende etiske retningslinjer.
2	Etisk standard spesifiserer ikke om innleide ressurser, mellomledd, lobbyister, konsulenter, styremedlemmer, mv. er omfattet av reglene.	Dette bør være beskrevet i etisk regelverk.

#	Observasjon	Anbefaling
3	Beskrivelse av sanksjoner ved brudd på etiske regler er omtalt innledningsvis, men kunne vært beskrevet i noe større grad.	Bør omtales noe mer i eventuelt revidert etisk regelverk.
4	Kommunen har ikke etablert noen systematikk som sikrer at de som er omfattet av det etiske regelverket bekrefter at de har mottatt, lest og forstått det etiske regelverket, herunder at de har/skal følge reglene. Det er videre ingen prosedyrer som sikrer dokumentasjon rundt ovennevnte.	Vi anbefaler kommunen å vurdere en slik ordning innført.
5	Arbeidstagers lojalitetsplikt, dog med presisering om at lojalitet ikke innebærer at man skal følge pålegg om å gjøre noe ulovlig eller uetisk er i liten grad omhandlet i etisk standard.	Dette bør være kort beskrevet i etisk regelverk.
6	Ansattes ytringsfrihet og lojalitetsplikten til ansatte er i liten grad omhandlet i etisk standard.	Dette bør være kort beskrevet i etisk regelverk.
7	Rapporteringsplikt (jf. arbeidsmiljøloven § 2-3) er i liten grad omtalt.	Dette bør være kort beskrevet i etisk regelverk.
8	Beskyttelse og bruk av kommunens eiendeler er i liten grad omtalt i Etisk standard	Dette bør være kort beskrevet i etisk regelverk.
9	Påvirkningshandel er ikke omtalt i etisk standard. Korrupsjon kunne vært noe tydeligere beskrevet og med forankring i lovteksten.	Dette bør omtales noe mer i eventuelt revidert etisk regelverk.
10	Arbeidstakerrettigheter, f. eks sosial dumping er i liten grad omtalt.	Dette bør omtales noe mer i eventuelt revidert etisk regelverk.

#	Observasjon	Anbefaling
11	Økonomisk kriminalitet generelt er i liten grad omtalt.	Dette bør omtales noe mer i eventuelt revidert etisk regelverk.
12	Kommunens adgang til å gi/tilby gaver og andre fordeler er ikke omtalt.	Dette bør være beskrevet i etisk regelverk.
13	Varsling, herunder beskyttelse av varsler er omtalt, men kunne i noe større grad beskrevet saksbehandlingsregler ved oppfølging av varsler.	Dette bør omtales noe mer i eventuelt revidert etisk regelverk.
14	Informasjonssikkerhet er omtalt i etisk standard, men verken pornografi, bruk/nedlastning av opphavsbeskyttet materiale mv. er omtalt.	Dette bør være beskrevet i etisk regelverk.
15	Krav til føring av journaler er ikke omtalt i etisk standard.	Dette bør være beskrevet i etisk regelverk.
16	Etisk standard inneholder ikke regler om forholdet til medier.	Dette bør være beskrevet i etisk regelverk.
17	Etisk standard inneholder ikke regler om forholdet til sosiale medier.	Dette bør være beskrevet i etisk regelverk.
18	Natur og miljø er ikke omtalt i etisk standard.	Slik vi oppfatter kommunens fokus på samfunnsansvar tilsier at dette burde vært omtalt i etisk regelverk.
19	Forholdet til ulike rusmidler er ikke omtalt.	Dette bør være beskrevet i etisk regelverk.

#	Observasjon	Anbefaling
20	Forholdet til- og betydningen av solid internkontroll er ikke omtalt i Etisk standard.	Dette bør være beskrevet i etisk regelverk.
21	Ansatte og eventuell overgang til annen virksomhet er ikke omtalt.	Dette bør være beskrevet i etisk regelverk.
22	Ansatte og eventuell kontakt med tidligere kolleger er ikke omtalt.	Dette bør være beskrevet i etisk regelverk.
23	Korrekt informasjon til andre, spesielt ved rapportering av både finansiell og ikke-finansiell informasjon er ikke omtalt.	Dette bør være beskrevet i etisk regelverk.

1.4. Varsling

#	Observasjon	Anbefaling
1	Det er utarbeidet overordnede prinsipper knyttet til varslingsordningen, oppfølging av varsler, varslervern mv., men disse fremstår som noe begrenset i forhold til hva de omfatter og hvor omfattende de er innenfor de ulike punkter	Rutiner på området bør forsterkes.
2	Varslingsordningen gjelder i utgangspunktet kun ansatte og er ikke bekjentgjort på internett eller lignende. Det er dog bemerket at etablerte rutiner også skal gjelde dersom varsler mottas fra andre enn ansatte.	Vi anbefaler kommunen å vurdere om det skal åpnes opp for at andre enn ansatte kan varsle via varslingsordningen. NB. Dette krever i følge Datatilsynet konsesjon.

#	Observasjon	Anbefaling
3	Det er gitt noe informasjon om hva som menes med kritikkverdige forhold, hvorfor man bør varsle og når man eventuelt bør varsle på kommunens intranett, men dette kunne med fordel vært ytterligere nyansert og eksemplifisert.	Informasjon bør være noe mer omfattende.
4	Det er ikke gitt noe spesifikk informasjon om hvem som kan varsle via kommunens varslingsordning. Det fremgår implisitt i informasjonen som er tilgjengelig på kommunens intranett at varslingsordningen i all hovedsak er ment for kommunens ansatte.	Det bør tydelig fremgå hvem varslingsordningen er ment å gjelde for.
5	Informasjon på intranettet inneholder noe informasjon til ansatte om deres rettigheter og plikter knyttet til varsling.	Vi anbefaler at informasjon om dette gjøres ytterligere nyansert og eksemplifiseres.
6	Informasjonen relatert til varslingsordningen inneholder ikke særlig grad informasjon om verneombudets spesielle rolle og den ansattes varslingsplikt, for eksempel etter arbeidsmiljøloven § 2-3, samt eventuelle plikter til å si fra som følger av andre lover og forskrifter eller av avtale, reglement, instruks m.v.	Bør omtales ytterligere i eventuelt revidert etisk regelverk.
7	Kommunens varslings skjema inneholder det mest vesentligste av den anbefalte informasjonen. Dog tar skjemaet ikke hensyn til at det kan være ønskelig med anonym varsling.	Varslings skjema bør ta høyde for og i noe større grad legge til rette for anonym varsling.

#	Observasjon	Anbefaling
8	Det finnes på intranettet i relasjon til varslingsordningen ingen informasjon til ansatte om hvilke vurderinger som bør ligge til grunn ved eventuell varsling til allmennheten.	Følgende bør kort informeres om i tilknytning til informasjon om varslingsordningen og forsvarlig varsling: <ul style="list-style-type: none"> • Foreligger det faktiske kritikkverdige forhold • Er intern varsling eller varsling til tilsynsmyndighet eller lignende mulig eller hensiktsmessig • Har andre utenfor virksomheten berettiget interesse av å få kjennskap til informasjonen
9	Krav til forsvarlig varsling er kort nevnt i relasjon til varslingsordningen.	Krav til forsvarlig varsling bør vurderes noe nærmere konkretisert og eksemplifisert.
10	Det er ingen informasjon om varsling på første side på kommunens intranett. Det er ingen informasjon om varsling på sidene "Finn frem" og "Hvem og hvor". Fra førstesiden på intranettet er det tre "klikk" for å komme til informasjon om varsling i Bergen kommune. Enten via "Økonominet" eller via "HR-nett".	Vi anbefaler at det legges link til informasjon om varsling på intranettets hovedside.
11	Det er gitt mulighet for anonym varsling, men det er ikke på noen måte tilrettelagt for anonym varsling på elektronisk format.	Kommunen bør vurdere om det i større grad skal tilrettelegges for anonym varsling (ved bruk av elektroniske verktøy).
12	Det er ikke etablert et eksternt varslingsmottak.	For en virksomhet som Bergen kommune anbefaler vi at dette vurderes tatt i bruk.

#	Observasjon	Anbefaling
13	Det er gitt informasjon om varslingsordningen på etikk-kurs, i forbindelse med informasjonsdager for nyansatte og ved lederkurs. Vår oppfatning er dog at det kunne vært gjennomført flere informasjonstiltak for å sikre at kommunens varslingsordning er kjent.	Vi anbefaler forsterkede informasjonstiltak om kommunens varslingsordning.
14	Det er ikke gjennomført opplæring av medlemmene i varslingsgruppen.	Varslingsgruppens medlemmer bør gis opplæring i tråd med de oppgaver som skal håndteres av varslingsgruppen.
15	Etter vår oppfatning er det ikke etablert tilstrekkelige skriftlige rutiner knyttet til oppfølging av mottatte varsler.	<p>Rutiner for oppfølging av mottatte varsler bør utarbeides og de bør være utledet av følgende grunnprinsipper:</p> <ul style="list-style-type: none"> • henvendelser skal tas alvorlig • henvendelser skal tas tak i med en gang • muligheter for anonymitet • anonyme kilder kan være like mye verdt som åpne kilder • ulike metoder for varsling skal verdsettes likt • konfidensiell behandling • varslingsystemet skal kunne benyttes uten frykt for konsekvenser • varsler skal få tilbakemelding innen rimelig tid • vern om den det varsles mot, herunder informasjon til vedkommende • krav til arkivering, ivaretagelse av personvern mv.
16	Varslingsgruppens taushetsplikt relatert til varsling er i liten grad omtalt i informasjon knyttet til varslingsordningen.	Dette bør omtales noe mer omfattende.

2. Risikovurderinger

2.1. Formalisert

#	Observasjon	Anbefaling
1	<p>Som et ledd i kommunens antikorrupsjonsarbeid er det vedtatt at det i løpet av 2014 skal gjennomføres overordnede risikovurderinger, og at der det identifiseres særlig risiko skal det utarbeides mer detaljerte risikoanalyser. Kommunen har anskaffet et elektronisk system til bruk ved risikovurderinger og kommunen har startet et arbeid med å utvikle et felles metodeverk for kommunen.</p> <p>Utover enkelte HMS-relaterte prosedyrer har kommunen på overordnet nivå ingen formaliserte prosedyrer for hvordan det skal gjennomføres risikovurderinger, og heller ikke med hvilken frekvens slike vurderinger skal gjennomføres. Det finnes ingen standardiserte maler som skal sikre enhetlig gjennomføring av dokumentasjon av vurderinger. Etter hva vi forstår har det den senere tid ikke blitt gjennomført overordnede risikovurderinger med hensyn til økonomisk kriminalitet som har blitt skriftlig dokumentert.</p>	<p>Skriftlige prosedyrer for gjennomføring, dokumentering mv. bør etableres og implementeres.</p>
2	<p>Kontrollutvalget har tidligere fått utarbeidet en risikoanalyse i forbindelse med planlegging av forvaltningsrevisjon, men etter vår vurdering tar denne i for liten grad hensyn til risikoen for økonomisk kriminalitet.</p>	<p>Risiko for økonomisk kriminalitet bør inngå i risikokartlegginger på lik linje med annen type risiko som kommunen møter.</p>

2.2. Regelmessig

#	Observasjon	Anbefaling
1	Det gjennomføres ikke regelmessige risikovurderinger som dokumenteres skriftlig.	Jf. anbefaling over. Risikokartlegginger bør gjennomføres regelmessig og dokumenteres.

2.3. Bred og dyp involvering

#	Observasjon	Anbefaling
1	Hele virksomheten er i liten grad involvert i kartlegging og vurdering av mislighetsrisiko.	I forbindelse med gjennomføring av risikokartlegging med hensyn til økonomisk kriminalitet bør følgende roller inkluderes i arbeidet: <ul style="list-style-type: none">• regnskapspersonell• operasjonelt personell fra ulike områder• eventuelt risk management personell• juridisk• internrevisjon eller lignende• ekspertise innenfor forebygging og gransking av misligheter• personell fra innkjøp

2.4. Nye vurderinger ved endringer

#	Observasjon	Anbefaling
1	Det gjennomføres ikke risikovurdering ved endringer i omgivelser (eksempelvis ved omstrukturering og nedbemanning) og det er ikke etablert prosedyrer som sikrer at det gjennomføres nye og/eller at eksisterende vurderinger oppdateres dersom man blir oppmerksom på nye sider ved kommunens risikobilde.	Momenter beskrevet bør inngå i metodebeskrivelse/retningslinjer for gjennomføring av risikoanalyser.

3. Kontrollaktiviteter

3.1. Utgangspunkt i risiko

#	Observasjon	Anbefaling
1	Alle kontrollaktiviteter som etableres bør ha utgangspunkt i risikobildet. Etter hva vi får opplyst har kommunen en internkontroll basert på risikobildet. Internkontrollen består bl.a. av fullmakter, arbeidsdeling, økonomireglement, budsjettkontroller, kontrollerfunksjon og rutiner for periode og årsavslutning. En vurdering av kommunens generelle internkontroll er ikke en del av dette oppdraget. Uten en oversikt som viser identifisert risiko, sammenholdt med implementerte kontrollaktiviteter er det vanskelig å vite om tilfredsstillende kontroller er implementert.	Vi anbefaler at alle kontrollaktiviteter tar utgangspunkt i identifisert, vurdert og dokumentert risiko. Kommunen bør vurdere å innføre et enkelt risiko-kontroll system som sikrer sammenheng mellom risiko og implementerte kontroller.
2	Kommunen har ingen skriftlige prinsipper/rutiner for gjennomføring av bakgrunnsjekk av personer før ansettelse.	Dette bør vurderes for enkelte stillinger.

#	Observasjon	Anbefaling
3	Etter hva vi forstår opererer kommunen i liten grad med stillingsbeskrivelser eller tilsvarende dokumentasjon.	Dette bør vurderes for enkelte stillinger.
4	Kommunen har ingen rutine for gjennomføring av sluttsamtaler når noen slutter.	Dette bør vurderes implementert.

3.2. Bakgrunnssjekk av tredjeparter

#	Observasjon	Anbefaling
1	Kommunen har ikke systematisk kartlagt, kategorisert og evaluert deres tredjeparter (leverandører, underentreprenører mv.) og vurdert risikoen ved de ulike kategorier tredjeparter.	Vi anbefaler at kommunen etablerer en systematikk/prosedyrer for i hvilke tilfeller slike undersøkelser (bakgrunnssjekk) skal gjennomføres.
	Etter hva vi har fått opplyst har kommunen på overordnet nivå (ut over innhenting av firmaattest, skatteattester og HMS-egenerklæring i forbindelse med innkjøp) ikke noen skriftlig prosedyre for gjennomføring av bakgrunnsundersøkelser. Vi har fått opplyst at det er en praksis der innkjøp sjekker leverandører i Proff Forvalt og gjennom internett.	Vi anbefaler at kommunen skriftliggjør sin etablerte praksis knyttet til bakgrunnssjekk av leverandører/tredjeparter.

3.3. Regnskapskontroller

#	Observasjon	Anbefaling
1	<p>Etter hva vi forstår blir det ikke gjennomført risikovurderinger på detaljert nivå for å sikre en tilstrekkelig og hensiktsmessig internkontroll. Vi bemerker kommunens ordning med kun en godkjenner av innkjøp under NOK 5 000. Etter hva vi forstår er det gjort grundige vurderinger knyttet til den valgte ordning, men vi stiller spørsmål ved denne løsningen, særlig i og med at det totale volumet som kjøpes inn under NOK 5 000 er betydelig.</p>	<p>Vi anbefaler at det gjennomføres detaljerte risikovurderinger som gjelder risikobildet for økonomisk kriminalitet og regnskapsproduksjonen.</p>
2	<p>Vi har inntrykk av at det i all hovedsak er implementert tilfredsstillende internkontroll ved kommunens sentrale regnskapsenhet, herunder arbeidsdeling og utvidete kontrollaktiviteter rettet mot utbetalinger av viss beløpsstørrelse, men oppfatter at det ikke er etablert tilstrekkelige overordnede kontroller som sikrer at alle viktige rutiner og kontroller i regnskapsproduksjonen faktisk etterleves.</p> <p>Med overvåkende kontroller menes kontroller som sikrer at viktige rutiner/nøkkelkontroller faktisk etterleves. Dette kan være etterkontroll av at avstemminger blir gjennomført og dokumentert tidsriktig, det kan være etterkontroll av at transaksjonslister blir gjennomgått av enhetsleder i tråd med rutiner eller kontroller som sikrer at kommunens retningslinjer for ajourhold av leverandørregisteret etterleves.</p>	<p>Overvåkende kontroller som sikrer at alle viktige rutiner og kontroller i regnskapsproduksjonen faktisk etterleves bør implementeres.</p>

3.4. Målrettede revisjoner

#	Observasjon	Anbefaling
1	Det er ikke etablert noen overordnet plan/systematikk for gjennomføring av målrettede revisjoner innenfor områder med særlig risiko. Vi har fått opplyst at det arbeides med å fastsette ansvarsdeling mellom Byrådsavdelingene, innkjøpsavdelingen og Internkontrollenheten for å sikre bedre oppfølging og kontroll av hele anskaffelsesområdet.	Slike målrettede revisjoner bør inngå som en del av kommunens totale plan for å håndtere risikoen knyttet til økonomisk kriminalitet.
2	Etter hva vi erfarer er det ikke etablert en overordnet policy for og/eller krav til gjennomføring av revisjoner av tredjeparter.	Revisjoner av utvalgte tredjeparter (basert på risiko) bør inngå som en del av kommunens totale overordnede plan for å håndtere risikoen knyttet til økonomisk kriminalitet.

4. Informasjon og kommunikasjon

4.1. Opplæring

#	Observasjon	Anbefaling
1	Etikk er tema i obligatorisk kurs for nyansatte. Dog kontrolleres det ikke for faktisk gjennomføring. Videre tilbys det to ganger per år kurs for alle enhetsledere i etikk og varsling og det er kurs for nyansatte ledere (basisledelse) hvor det settes fokus på kultur og verdier.	Vi anbefaler kommunen å innføre et system som sikrer dokumentasjon og sporbarhet knyttet til deltakelse på obligatoriske kurs.

#	Observasjon	Anbefaling
2	<p>Etikk og varsling er satt i fokus gjennom opplæring av nyansatte, kurs som tilbys halvårlig til enhetsledere samt kurs i basisledelse for nytilsatte ledere. Innkjøpsavdelingen setter gjennom ulike kurs fokus på innkjøpsregler og det arrangeres flere kurs innen økonomiforvaltning, også obligatoriske kurs. Ut over dette arrangeres det i liten grad opplæring som spesifikt gir ansatte opplæring med hensynt til å forebygge, avdekke og håndtere økonomisk kriminalitet.</p> <p>Det finnes i liten grad en systematisk tilnærming til opplæring rundt forhold som helt konkret relaterer seg til økonomisk kriminalitet, herunder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opplæring knyttet til kontroll og attestasjon av fakturaer/reiseregninger for de som har dette som oppgave • dilemmatrening for innkjøpere/saksbehandlere og eventuelle andre i posisjon til å bli bestukket • opplæring av regnskapspersonell 	<p>Kommunen bør utarbeide en helhetlig plan (basert på risiko) for opplæring rundt temaet og risikoen knyttet til økonomisk kriminalitet.</p>
3	<p>Det finnes ikke noe system for å sikre opplæring av eventuelle tredjeparter ved behov.</p>	<p>Vi anbefaler kommunen å vurdere behov for slike løsninger.</p>

4.2. Intern og ekstern kommunikasjon

#	Observasjon	Anbefaling
1	Kommunen har ingen skriftlige rutiner for rapportering med hensyn til når det skal informeres om økonomisk kriminalitet, hvem det skal informeres om og hva skal det informeres om.	Kommunen bør innføre rutiner for slik rapportering, herunder: <ul style="list-style-type: none">• økonomisk kriminalitet begått mot kommunen og hva slags type handlinger, herunder oppfølgingen av slike hendelser• Antall granskinger/ undersøkte saker• Antall ansatte som ikke har gjennomført obligatorisk opplæring• Antall ansatte som ikke har signert etisk regelverk• Antall varslingssaker og hva slags type saker
2	Kommunen har ingen kommunikasjonsplan for kommunens arbeid med å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet.	Vi anbefaler at det utarbeides en plan for hvordan kommunen skal sette fokus på risikoen for økonomisk kriminalitet.

4.3. Kunnskapsdeling

#	Observasjon	Anbefaling
1	Kommunen har ingen vedtatte planer/prinsipper knyttet til åpenhet, læring/kunnskapsdeling fra hendelser relatert til økonomisk kriminalitet.	Vi anbefaler at kommunen tar stilling til hvordan de selv ønsker å dele kunnskap (både internt og eksternt) fra hendelser relatert til økonomisk kriminalitet.

4.4. Teknologi

#	Observasjon	Anbefaling
1	Kommunen har en prosedyre for innsyn i e-post som i all hovedsak synes tilfredsstillende. Rutinen beskriver to ulike hovedårsaker til innsyn: (1) Ivaretagelse av daglig drift og (2) forhold som kan føre til oppsigelse eller avskjed. Senere angir rutinen at det ved mistanke om straffbare forhold som gjennomføres sikring av informasjonen før innsyn gjøres. Dette bør etter vår vurdering gjøres uansett ved situasjon 2, selv om det ikke nødvendigvis finnes mistanker om straffbare forhold.	Vi anbefaler at rutinen endres slik at sikring gjennomføres uansett ved situasjon 2, selv om det ikke nødvendigvis foreligger mistanker om straffbare forhold.

5. Overvåking og forbedring

5.1. Ledelsens overvåking

#	Observasjon	Anbefaling
1	Ledelsen har i for liten grad tatt risikoen for økonomisk kriminalitet på alvor og iverksatt tilstrekkelige tiltak for å redusere denne risikoen og være tilstrekkelig rustet til å håndtere hendelser.	Vi anbefaler at ledelsen sikrer et større fokus på risikoen knyttet til økonomisk kriminalitet.

5.2. Overvåking fra styrende organer

#	Observasjon	Anbefaling
1	Vi har funnet lite dokumentasjon på at styrende organer på hensiktsmessig måte regelmessig sikrer at den administrative ledelsen har implementert tilstrekkelige overordnede systemer hvor etterlevelsen overvåkes.	Rutiner/prinsipper som ivaretar dette bør utarbeides.

5.3. Læring ved hendelser

#	Observasjon	Anbefaling
1	Kommunen har ikke etablert prosedyrer som sikrer organisatorisk læring ved hendelser og at man benytter hendelser til å evaluere kommunens tilnærming til hvordan det arbeides med å forebygge, avdekke og håndtere økonomisk kriminalitet.	Rutiner/prinsipper som ivaretar dette bør utarbeides.

5.4. Ekstern evaluering

#	Observasjon	Anbefaling
1	Før kontrollutvalget iverksatte denne evalueringen har det ikke de siste årene, etter det vi erfarer, vært gjennomført noen tilsvarende evaluering av eksterne parter og det har heller ikke vært gjennomført noen eksterne evalueringer av deler av kommunens arbeid med å forebygge, avdekke og håndtere misligheter, eksempelvis kommunens varslingsordning, etisk regelverk eller lignende.	Vi anbefaler periodisk bruk av eksterne fagressurser for evaluering av både administrativ ledelse og av styrende organer for å sikre at kommunens arbeid er i tråd med beste praksis.